

Hideg Anna epikus népköltészeti repertoárja

Magyar Zoltán: *Hideg Anna meséi. Ördöngösfüzesi mesék, mondák és egyéb történetek.* Bp. Balassi Kiadó, 2023. 448 old.

Hideg Istvánné Lakatos Anna 1936. július 30-án született a nyugat-mezőségi, Szamosújvárhoz közeli Ördöngösfüzesen. Énekes és mesemondó tudásáért 2010-ben elnyerte a Népművészet Mestere címet, a Meseszó Magyar Mesemondó és Szövegfolklor Egyesület, valamint a Tekergő Meseösvény Egyesület tiszteletbeli tagja, a táncházmozgalom jól ismert adatközlője, fesztiválokon és – noha 88. életévében jár – ma is különböző rendezvényeken lép fel énekesként és mesemondóként. Igazi „folklorisztár”, de tudását nagyrészt még tradicionális közösségi alkalmak organikus közegében sajátította el. Kallós Zoltán gyermekkorától ismerte, korán felfedezte ének-tudását, előadói tehetségét, majd gyűjtöttek tőle más neves erdélyi és magyarországi népzene- és néptáncutatók is (Jagamas János, Szenik Ilona és Martin György is). Később mesemondó tudását is felfedezték, Kallós Zoltán Válaszútra hívta, hogy pedagógus-továbbképzőkön meséljen, Karácsony-Molnár Erika pedig magyarországi egyetemekre és mesemondó versenyekre hívta meg mesét mondani.

2007-ben a marosvásárhelyi Mentor Könyvkiadó gondozásában jelent meg az első ördöngösfüzesi népmese-gyűjtemény, melynek címe: *Tetűbőr belezna*, alcíme: *Ördöngösfüzesi népmesék és egyéb történetek*. A meséket Magyar Zoltán folklorista,

akkor az MTA Néprajzi Kutatóintézetének munkatársa, jelenleg a HUN-REN BTK Néprajztudományi Intézet tudományos főmunkatársa gyűjtötte, aki a népmese-gyűjteményhez részletes, elemző bevezető tanulmányt írt és jegyzetapparátust állított össze. Ebben a kötetben jelentek meg először Hideg Annától gyűjtött mesék, ám nem a teljes meserepertoárja és nem csak általa mondott mesék. A könyv három ördöngösfüzesi mesemondó, Hideg Anna, Kisláposi András és Daruka Ilona 95 folklórszövegét közli, a meséken kívül adomákat és igaz történeteket is. Daruka Ilona, a táncosként 2010-ben Népművészet Mestere címmel kitüntetett Réti János felesége csak néhány mesét mondott el, Kisláposi András, aki furulyásként és mesemondóként 2006-ban nyerte el a Népművészet Mestere címet, 63 meseszöveget, Hideg Anna pedig 29 meseszöveget.

Magam a Mentor Könyvkiadó munkatársaként a 2007-ben megjelent kötet szerkesztője voltam, és a kézirattal való foglalatosság, majd a népmese-gyűjtemény megjelenése után a könyvbemutatók alkalmával személyesen is megismerkedtem az említett mesemondókkal. Hideg Annának közben újabb mesék jutottak eszébe, nekem is elmondott párat, és így Magyar Zoltán mesegyűjteményéből és a saját gyűjtéséből válogattam egy kötetre valót, de ez már

Tekei Erika (1970) – kultúrakutató, szerkesztő, PhD, Erdélyi Hagományok Háza Alapítvány, Marosvásárhely, tekeierika@gmail.com

<https://doi.org/10.36373/em-2024-2-17>

gyermekek számára készült, átdolgozott, illusztrált kiadás lett. A könyv 2009-ben jelent meg, szintén a Mentor Könyvkiadó gondozásában, *Ördögösfüzesi népmesék. Hideg Anna meséiből* címmel, a kötet illusztrációit Căbuz Andrea készítette. A könyvhöz a rádióstúdióban hangzó melléklet is készült, így a meséket nem csak olvasni lehetett, hanem meg is hallgatni Hideg Anna gyönyörű tájnyelvi előadásában.

Magyar Zoltán 2005-ben kezdte el gyűjteni Hideg Anna meséit, de ő elsősorban mondakutatóként látogatott el Ördögösfüzesre, ahogy más mezőségi és erdélyi falvakba is. Ördögösfüzesi mesegyűjtményébe nem kerültek be a mesemondóktól feljegyzett mondaszövegek, hanem ezeket később, más könyveiben, mondagyűjtményeiben jelentette meg: 2011-ben a marosvásárhelyi Mentor Kiadó gondozásában közzé tett *Erdélyi népmondák II.* kötetében, 2012-ben a budapesti Balassi Kiadó gondozásában, a Magyar Népköltészet Tára sorozatban megjelent *Mezőségi népmondák* című kötetben.

Hideg Anna történetmondó repertoárjának rögzítését Magyar Zoltán tovább folytatta, így a 2023-ban megjelent új kötetbe, egyéniségmonográfiába tulajdonképpen a 2005 és 2022 között gyűjtött mesék, mondák, adomák, viccek, igaz történetek kerültek be, valamint Hideg Anna élettörténete. Hideg Anna önéletírása („*Emlékül maradjon szerény életemnek szövege*”) korábban, 2015-ben is megjelent az *Annus néni daloskönyve. Az ördögösfüzesi Hideg Anna élete és dalai* című, hangzó mellékletes kiadványban (összeállította és a hangfelvételeket készítette Horsa István, az önéletírást Hanusz Zsuzsanna szerkesztette és rendezte sajtó alá; Őseink Nyomában Közhasznú Alapítvány, Komárom). A daloskönyv felöleli Hideg Anna énekrepertoárjának teljes spektrumát, a DVD-mellékleten 581 ének hallgatható meg az ő előadásában, és olvasható önéletírásának kézzel írott, eredeti szövege

is. Az azóta eltelt évek alatt tovább folytatta önéletírását, így a 2023-as *Hideg Anna meséi* című kötet korábban már megjelent, tovább bővített és első ízben közlésre kerülő szövegeket egyaránt tartalmaz, tulajdonképpen Hideg Anna epikus népköltészetű repertoárja ez a gyűjtemény.

Szerkezeti felépítését illetően a könyv Magyar Zoltán rövid előszavával kezdődik, majd részletes, elemző, elméleti tanulmányával folytatódik. Bemutatja Ördögösfüzeset, a hagyományörző mezőségi falut, röviden ismerteti a település történetét. Ezt követően számba veszi a kutatási előzményeket, Nagy Olga és Kallós Zoltán mezőségi kutatásait, gyűjtéseit, a Kolozsvári Folklór Intézet munkatársainak a gyűjtéseit, Hunyadi András és Balla Tamás népmesegyűjtéseit, Bosnyák Sándor, Hoppál Mihály, Keszeg Vilmos és Kós Károly mezőségi mondakutatásait, gyűjtéseit. Személyes hangvétellő a *Találkozás Hideg Annával* című része a bevezető tanulmánynak, melyből megismerhetjük a gyűjtő munkamódszerét. A továbbiakban bemutatja és elemzi Hideg Anna mesemondói világát és mese-repertoárját, az ördögösfüzesi népmesék műfaji megoszlását, Hideg Anna mondarepertoárját, adomáit, vicceit, igaz történeteit és önéletírását. A tanulmány a gyűjtemény közreadása szempontjainak ismertetésével zárul.

A jól strukturált adattár (címe *Hideg Anna történetei*), 50 mesét, 64 mondát, 3 adomát és viccet, 3 igaz történetet és az élettörténetét tartalmaz. Magyar Zoltán a szövegeket szó szerinti lejegyzés alapján, szövegű formában tette közzé, de a könyvben olvashatóság érdekében a speciális tájnyelvi magánhangzókat illetően nem törekedett nyelvészeti pontosságra.

Hideg Anna a tündérmesék mestere, így az adattár az általa elmondott 31 tündérmesével kezdődik, melyeket 3 novella-mese, 2 legendamese, 2 állatmese, 6 tréfás mese, 3 rátótiáda és 3 hazugságmese követ.

3 adomát, viccet és 3 igaz történetet olvashattunk a meseszövegek után. Mondarepertoárja 38 hiedelemmondából, 18 helyi mondából, 6 történeti mondából és 2 eredetmagyarázó mondából áll. Élettörténetében családjáról, szüleiről és nagyszüleiről, gyerekkoráról, házasságáról, szülőfaluja szokásvilágáról, énekes és mesemondó „mestereiről”, hagyományörzővé válásáról, utazásairól, sikereiről, fellépéseiről, díjairól ír.

Az adattárat a függelék követi, mely *A folklórszövegek jegyzetei* résszel kezdődik. Itt olvasható a prózaepikai szövegek típusmutatója, melyet Magyar Zoltán a nemzetközi és a magyar mesekatalógusok, valamint a közelmúltban megjelent magyar mondakatalógusok szerint állított össze. Ebben a részben kaptak helyet a további szövegváltozatokra és más erdélyi előfordulásokra történő utalások, valamint a történetek elmondását követő mesemondói, adatközlői kommentárok, a gyűjtővel folytatott párbeszéd, kiegészítő interjúrészletek is. A függelék a tájszavak jegyzékével, a szakirodalmi résszel, a rövidítések jegyzékével folytatódik, és a képek jegyzékével zárul.

A könyv végén 70 fénykép kapott helyet, melyek a mezőszegi tájat, Ördöngösfüzezt és határát, református templomát, jellegzetes épületeit örökítik meg. Az archív képek Hideg Anna családi fényképgyűjteményének darabjai: nagyszüleit, szüleit, testvérét, a Nemes utcai mesemondó asszonyokat, gyermekkori játszópajtásait, barátait, férjét, fiát és unokáit láthatjuk rajtuk, valamint őt magát gyerekként, leány korában, fiatal asszonyként, hagyományörző népművészek és folklórkutatók körében, különböző fellépéseken, kulturális rendezvényeken, mesemondás közben és gyűjtési szituációban. Az egyik fényképen Hideg Anna iskolai értesítő könyvecskéjének részletét, egy másikon pedig a Népművészet Mestere díj emléklapját láthatjuk, melyet szobája falára akasztva őriz.

Magyar Zoltán az egyéniségkutató iskola módszerét követve végezte kutatómunkáját, állította össze a kötetet, egy kimagasló tudású és képességű erdélyi mesemondó prózaepikai egyéniségmonográfiáját.

TEKEI ERIKA